

Artskyddsutredning för mindre hackspett i grönområde i Järvastaden, Solna kommun

Naturföretaget 2023

Inventering och foto: Martin Berg & Mårten Wikström
Rapport: Martin Berg
Kartor: Staffan Fridh
Kvalitetsgranskning: Louise Almén & Niina Sallmén
Datum rapport: 2023-10-20
Version: 3

Kontaktperson för denna rapport: Martin Berg, martin@naturforetaget.se, 072-2223143

Naturföretaget
Vaksalagatan 6
753 20 Uppsala
info@naturforetaget.se
Kartor publicerade med tillstånd av ESRI (obs ändra om vi får kartor från någon annan)

Innehåll

Sammanfattning.....	4
Bakgrund.....	5
Metodik.....	6
Osäkerhet i bedömningen.....	6
Definitioner av lokal, regional och nationell nivå.....	6
Resultat.....	7
Revirnummer.....	9
Kommentar.....	9
Skyddsåtgärder.....	9
Påverkan av den planerade verksamheten.....	9
Naturföretagets tolkning av artskyddsförordningen.....	10
Naturföretagets tolkning av Artskyddsförordningen 4 § punkt för punkt:.....	11
Slutsats.....	12
Källor.....	12
Litteratur.....	12
Databaser.....	12

Sammanfattning

På uppdrag av Skanska AB har Naturföretaget genomfört en artskyddsutredning för mindre hackspett i ett grönområde i Järvastaden, Solna kommun. Det har bekräftats att mindre hackspett häckade inom planområdet under sommaren 2023, och arten är rödlistad som nära hotad (NT) enligt 2020 års rödlista. Mindre hackspett är även fridlyst enligt 4 § artskyddsförordningen, vilket innebär att dispens krävs för åtgärder som kan påverka arten negativt.

Skanska AB har vidtagit flera åtgärder för att minimera risken för att det häckande paret av mindre hackspett ska påverkas negativt av verksamheten. Dessa åtgärder inkluderar att behålla trädet där boet fanns 2023 och lämna en grön bård av buskar och träd med en bredd på minst 15 meter mellan boet och den planerade cykelvägen, alternativt avstå ifrån att dra en cykelväg i närheten av boet överhuvudtaget.

Naturföretaget har i samband med denna artskyddsutredning genomfört en fjärranalys av lämpliga habitat för mindre hackspett i närområdet. Tidigare fynd har även granskats. Mindre hackspett är lokalt väl spridd och har observerats i de flesta grönområden i närheten av planområdet. Den högsta koncentrationen av mindre hackspett återfinns på Järvafältet strax nordväst om planområdet. Totalt har 10–11 revir lokaliserats på en lokal nivå.

Naturföretaget bedömer att det häckande paret mindre hackspett inom planområdet löper risk att påverkas negativt av verksamheten, men exakt hur påtaglig störningen blir är svårt att fastställa. Dras ingen cykelväg i närheten av boplaten uteblir både störning och habitatförlust. Regionalt och nationellt bedöms mindre hackspett inte påverkas av exploateringen. På lokal nivå bedöms exploateringen ha en negativ men begränsad påverkan då paret antingen flyttar sitt revir till ett när liggande område alternativt avstår ifrån att häcka under den tid de söker efter nya lämpliga habitat. Mot bakgrund av detta gör Naturföretaget bedömningen att verksamheten inte strider mot bestämmelserna i 4 § artskyddsförordningen om fridlysning av fåglar.

Bakgrund

Skanska AB utför för närvarande en utredning av möjligheterna att bebygga delar av ett 10 hektar stort grönområde i Järvastaden, Solna kommun. Naturföretaget upptäckte en häckning av mindre hackspett inom detta område under sommaren 2023. På uppdrag av Skanska AB har Naturföretaget nu genomfört en artskyddsutredning för mindre hackspett. Målet med denna utredning är att bedöma hur den planerade verksamheten kommer att påverka mindre hackspett på lokal, regional och nationell nivå samt att utvärdera om den planerade verksamheten kan komma i konflikt med bestämmelserna i artskyddsförordningen som gäller för mindre hackspett.

Nedan följer för denna artskyddsutredning relevant fakta om mindre hackspett:

Ekologi

Mindre hackspett trivs främst i fuktiga lövskogar, även den kan tolerera viss närvaro av gran. För en framgångsrik häckning krävs gott om döda lövträd i närheten av bohålet där den kan söka efter föda. Mindre hackspett har svårast att hitta föda under vinter och vår. Då utgörs dess föda främst av larver från långhorningar och andra skalbaggar som lever i förmultnande ved och under barken på döda grenar med en diameter vanligtvis mellan 1 och 5 cm. Senare under våren och sommaren blir födan mer varierad och inkluderar bladlöss, dagsländor, flugor, fjärilslarver, myror och skalbaggar. För en framgångsrik häckning behöver mindre hackspett tillgång till cirka 40 hektar äldre lövskog per par. Revirets storlek ökar med ökad fragmentering av lövskogen. Under vintern, sträcker sig reviret betydligt längre än under sommaren och kan då omfatta flera hundra hektar. Ett nytt bohål hackas ut varje vår, även om paret oftast stannar inom samma område år efter år. Normalt lägger paret cirka sex ägg (kullstorlek 1–8) i mitten av maj, men i områden med knapp föda tidigt på våren kan äggläggningen utebli även om ett nytt bohål har hackats ut. Ruvtiden är cirka 11 dygn. Ungarna brukar flyga ut i slutet av juni och matas av föräldrarna i minst ett par veckor. En lyckad häckning resulterar oftast i 4–5 flygfärdiga ungar.

Mindre hackspett är generellt en stannfågel i Sverige, men vissa flyttningsmönster kan förekomma, och den kan ibland dyka upp på lokaler där den normalt inte hör hemma under höst och vinter.

Utbredning

Mindre hackspett häckar i hela Sverige upp till fjällområdena. Den finns också i stora delar av Europa och delar av Asien. I Sverige är arten relativt ovanlig, även om den kan vara något vanligare längs sjöstränder, i sumpskogar och i ädellövskogar.

Naturvårdsstatus i Sverige

Mindre hackspett är klassad som nära hotad (NT) enligt Rödlistan från 2020 i Sverige. Populationen har minskat med 25 % (10–40%) under de senaste 15 åren. En kraftig minskning skedde under 1975–1990, då populationen nästan halverades. Under 2000-talet har dock en stabilisering skett, möjligen till och med en liten ökning. En ny beräkning uppskattar att det finns 6700 par i Sverige (4400–9000 par) (Andersson *et al.* 2020).

Hot i Sverige

Mindre hackspett har påverkats negativt av åtgärder som avverkning av äldre lövträd, dränering i al- och björkkärr samt gallring i löv- och blandskogar. Åtgärderna, i kombination med borttagande av murkna träd och grenar, har lett till en minskning av död ved vilket också varit ogynnsamt för arten.

Metodik

I denna utredning kombinerades markfuktighetsdata med information om lövskog i ArcGIS. Syftet med detta var att i förväg identifiera lämpliga habitatområden för mindre hackspett. Därefter hämtades alla observationer av mindre hackspett mellan den 1 januari 2000 och den 25 augusti 2023 från Artportalen och integrerades som punkter ovanpå habitatanalysen. Det är värt att notera att de punkter som hämtades från Artportalen sällan är exakta, och deras noggrannhet varierar från 100 meter till flera kilometer. Därför bör man inte lägga alltför stor vikt vid de exakta positionerna utan snarare betrakta dem som en allmän indikation på förekomsten av mindre hackspett i området. Anledningen till att observationer före år 2000 inte inkluderas är att de anses vara så gamla att de inte längre är relevanta för naturvård.

När fjärranalysen av lämpliga habitat för mindre hackspett var avslutad, genomförde Martin Berg från Naturföretaget ett fältbesök för att manuellt bedöma om habitaterna var lämpliga för mindre hackspett. Dessa bedömningar grundades grundas på vetenskapliga fakta och lång personlig erfarenhet av arten och dess livsmiljö. Habitatbedömningen var uppdelad i lämpliga och icke-lämpliga kategorier och det gjordes ingen ytterligare detaljerad gradering. Denna manuella inventering ägde rum 29 augusti 2023.

Vad gäller artskyddsutredningen har vi främst förlitat oss på Naturvårdsverkets och Skogsstyrelsens gemensamma tolkning av ändringarna i 4 § artskyddsförordningen, särskilt när det gäller skyddet av fåglar i samband med skogsbruk. Vi har även studerat tidigare domar som rör mindre hackspett och tagit del av Naturvårdsverkets riktlinjer om begreppet "avsiktligt" i 4 § artskyddsförordningen.

Osäkerhet i bedömningen

I denna rapport har vi haft tillgång till omfattande information om förekomsten av mindre hackspett och dess habitat i närområdet. Därför anser vi att bedömningen av mindre hackspetts förekomst och dess lämpliga habitat är tillförlitlig och tillräcklig för detta syfte.

Det bör dock påpekas att tolkningen av artskyddsförordningen, specifikt punkt 4 i § 4, fortfarande är svårtolkad. Särskilt är det oklart hur "en bibehållen population på en tillfredsställande nivå" ska tolkas rent praktiskt. Denna osäkerhet delas även av organisationer som Naturskyddsföreningen, Världsnaturfonden WWF och BirdLife Sverige, vilket framgår i deras dokument "Synpunkter på Skogsstyrelsens och Naturvårdsverkets vägledning om tillämpningen av 4 § artskyddsförordningen om fridlysning av fåglar i samband med skogsbruk." Med detta i åtanke har vi valt att använda det tidigare etablerade begreppet "gynnsam bevarandestatus" i vår bedömning. På grund av den rådande osäkerheten kring hur artskyddsförordningen i viss mån bör tolkas har vi därför valt en mer försiktig hållning i vår bedömning i avvaktan på tydligare riktlinjer och praxis.

Definitioner av lokal, regional och nationell nivå

Lokal nivå: Kartområdet i figur 4

Regional nivå: Stockholms län

Nationell nivå: Sverige

Resultat

Närvaro av mindre hackspett inom planområdet

Mindre hackspett har oregelbundet varit närvarande inom inventeringsområdet de senaste 23 åren, med en sannolik häckning under 2014 och 2015. År 2016 observerades två trummade hannar inom området samtidigt, utan att det var klart om det var två par eller två hannar som konkurrerade om en hona. Från och med 2016 har mindre hackspett regelbundet observerats inom inventeringsområdet fram till 2020. Under 2021 gjordes inga observationer av arten, och endast en individ noterades under 2022 centralt i inventeringsområdet den 18 april. Under Naturföretagets fågelinventering mellan mars och juni 2022 observerades inte mindre hackspett och det bedömdes att arten inte häckade i området. År 2023 genomförde Naturföretaget en ny inventering av området och fann ett bo av mindre hackspett. Boet återfanns i en död björk. Position: 59°23'03.9" N, 17°59'19.0"E (WGS 84). Boets plats inom planområdet återfinns i figur 1, 2 och 3.

Figur 1. Boplats av mindre hackspett funnet av Naturföretaget under sommaren 2023 samt inventeringsgränser av dåvarande fågelinventering.

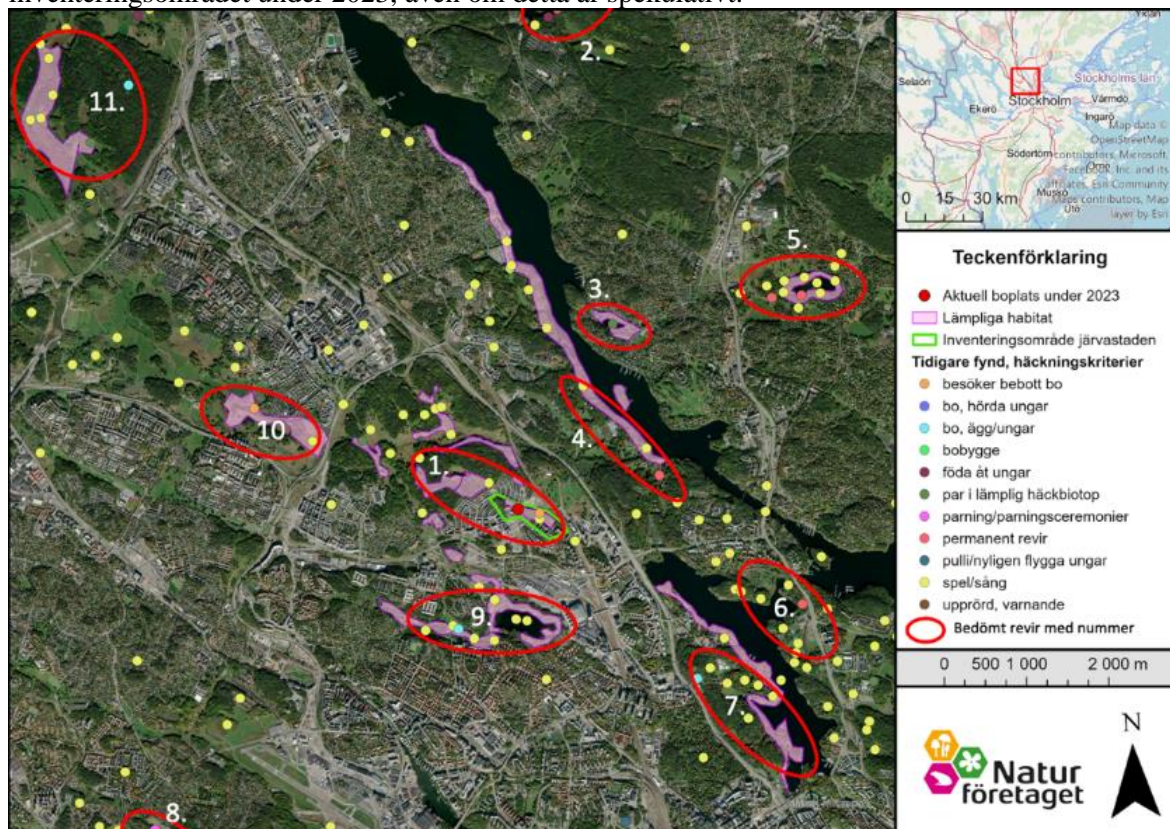
Figur 2. Boet finns 25 meter in i skogen bakom den orangea pilen.

Figur 3. Boet finns i en björk på andra sidan stammen.

Närvaro av mindre hackspett lokalt

Mindre hackspett är ovanlig till lokalt vanlig i hela Stockholmsregionen. Alla observationer med häckningskriterie av mindre hackspett år 2000-01-01 till 2023-08-25 finns kartlagda i figur 4. Populationstätheten är relativt jämn, vilket oftast beror på att arten försvarar sitt revir genom att jaga bort andra hanar. En fjärranalysstudie från Naturföretaget, tillsammans med fältobservationer, visar att mindre hackspett regelbundet återfinns i de flesta fuktiga lövskogsdungar inom området som visas i figur 4. Lokalt bedömer vi att det finns 10–11 revir i kartområdet i figur 4). Information om respektive revir återfinns i tabell 1. Populationen är särskilt stor på Järvafältet strax nordväst om inventeringsområdet, och det är troligt att det sker en viss rörelse av fåglar mellan detta område och inventeringsområdet. Till exempel är det möjligt att ett nytt par mindre hackspett har etablerat sig i inventeringsområdet under 2023, även om detta är spekulativt.

Figur 4. Tidigare fynd av mindre hackspett i omgivningen under de senaste 23 åren och lämpliga habitat för arten (lila fyllda polygoner). Centralt ses inventeringsområdet (grön polygon) och funnen boplatz för arten (röd punkt) från Naturföretagets inventering 2023. Respektive revir finns beskrivet i tabell 1. på nästa sida.

Tabell 1. Lokala revir av mindre hackspett.

Revirnummer	Kommentar
1.	Observationer har skett till och från sedan 2009. Paret tycks röra sig över ett större område. Häckning konstaterad senast 2023.
2.	Ett par har haft revir sedan minst 2000. Häckning konstaterad senast 2023.
3.	Ett par har haft revir sedan minst 2000. Noterad med häckningskriterie senast 2022.
4.	Ett par har haft revir sedan minst 2003. Noterad med häckningskriterie senast 2022.
5.	Ett par har haft revir sedan minst 2000. Noterad med häckningskriterie senast 2023.
6.	Ett par har haft revir sedan minst 2003. Noterad med häckningskriterie senast 2023.
7.	Sannolikt revir, men ej bekräftat med häckningskriterie. Noterad under häckningstid senast 2022.
8.	Ett par har haft revir sedan minst 2000. Noterad med häckningskriterie senast 2023.
9.	Minst par har haft revir sedan minst 2001. Noterad med häckningskriterie senast 2023.
10	Ett par har haft revir sedan minst 2009. Noterad med häckningskriterie senast 2023.
11.	Ett par har haft revir sedan minst 2000. Noterad med häckningskriterie senast 2023.

Skyddsåtgärder

Skanska AB har vidtagit flera åtgärder för att minimera risken för att det häckande paret av mindre hackspett ska påverkas negativt av verksamheten. Dessa åtgärder inkluderar att behålla trädet där boet fanns 2023 och behålla en grön bård av buskar och träd med en bredd på minst 15 meter mellan boet och den planerade cykelvägen. Syftet med dessa åtgärder är att minimera påverkan på arten eller till och med motverka påverkan helt och hållet.

Påverkan av den planerade verksamheten

De risker som vi identifierar för det lokala paret av mindre hackspett är att störningsnivån kan öka på grund av ökad mänsklig aktivitet i närområdet. För närvarande utreds olika alternativ för hur cykelvägen genom området kommer att dras. Om en cykelväg inte dras i närheten av det träd där mindre hackspett häckade under sommaren 2023 blir påverkan ytterst begränsad eftersom både störning och habitatförstörelse då inte väntas öka. Om en cykelväg däremot dras i närheten av de utpekade boet finns det risk att mindre hackspett påverkas negativt. Däremot är det svårt att kvantifiera den exakta påverkan på förhand. I ett värsta scenario där paret som häckar inom detaljområdet påverkas så negativt att de väljer att inte häcka där i framtiden, har exploateringen en negativ påverkan på mindre hackspett på en lokal nivå. Det är dock viktigt att understryka att exploateringen inte leder till att mindre hackspettarna i detaljområdet dör, utan att reviret antingen upphör helt eller flyttas till en annan plats.

Planen att eventuellt dra en cykelväg genom området kan också påverka födosökningshabitatet för mindre hackspett eftersom exploateringen kräver att vissa lövträd avverkas och marken delvis dräneras. Skanska AB har vidtagit åtgärder för att minimera påverkan, men sammanfattningsvis kan vi på Naturföretaget inte utesluta att det häckande paret av mindre hackspett påverkas. Det är värt att notera att mindre hackspett sällan återanvänder samma bohål från år till år, vilket innebär att paret naturligtvis kan ha flyttat till ett närliggande träd under 2024 om deras nuvarande häckningsplats påverkas negativt. Många fåglar anpassar sina bon till mänsklig aktivitet och väljer då att häcka längre bort från verksamheten.

På regionalt och nationellt plan bedöms mindre hackspett inte påverkas av exploateringen. På lokal nivå bedöms påverkan vara begränsad och svår att kvantifiera. Om vi räknar ut den negativa påverkan i ett värsta scenario, det vill säga att paret som häckar inom detaljområdet påverkas så negativt att de väljer att inte häcka där i framtiden, skulle exploateringen ha en 9–10% negativ effekt på antalet revir i området (1/10 & 1/11). Det är viktigt att understryka här att exploateringen inte leder till att mindre hackspettarna i detaljområdet omkommer, utan att reviret antingen upphör helt eller flyttas till en annan plats.

Naturföretagets tolkning av artskyddsförordningen

Paragraf 4 artskyddsförordningen – Fridlysning av fåglar

4 § Det är förbjudet att:

1. avsiktligt fånga eller döda vilda fåglar,
2. avsiktligt förstöra eller skada vilda fåglars bon eller ägg eller bortföra sådana fåglars bon,
3. samla in vilda fåglars ägg, även om de är tomma,
4. avsiktligt störa vilda fåglar, särskilt under deras häcknings- och uppfödningstid, om inte störningen saknar betydelse för att:
 - a) bibehålla populationen av fågelarten på en tillfredsställande nivå, särskilt utifrån ekologiska, vetenskapliga och kulturella behov, eller
 - b) återupprätta populationen till den nivån. Förbudet gäller inte jakt efter fåglar. I fråga om sådan jakt finns bestämmelser med motsvarande.

Naturvårdsverkets vägledning av begreppet *avsiktlighet*:

1. Verksamhetsutövaren har velat fånga eller döda ett exemplar av en skyddad djurart, eller åtminstone godtagit risken för en sådan fångst eller ett sådant dödande.
2. Verksamhetsutövarna känner till att verksamheten eller åtgärden kan påverka en skyddad art och godtar risken. Det vill säga att de söker tillstånd trots att det riskerar att påverka skyddade arters bevarandestatus negativt.

Enligt Naturvårdsverket bedöms *en tillfredsställande nivå på population utifrån ekologiska, vetenskapliga och kulturella behov* efter följande principer:

1. Bedömningen av om en fågelarts population bibehålls på en tillfredsställande nivå behöver kunna styrkas och motiveras utifrån aktuella vetenskapliga underlag och bästa möjliga vetenskapliga kunskap från fall till fall.

2. En tillfredsställande nivå bör vara en nivå som innebär att en fågelart långsiktigt kan finnas kvar inom sitt naturliga utbredningsområde. Bedömningen av lokala förekomster och regional status behöver beaktas i förhållande till förekomsten på nationell nivå. Till stöd för bedömningen av tillfredsställande populationsnivå kan de regionala listor som Skogsstyrelsen och vissa länsstyrelser gemensamt tagit fram vara en utgångspunkt.
3. För en fågelart som är rödlistad, finns upptagen fågeldirektivets bilaga 1. eller vars population har minskat med $\geq 50\%$ sedan 1980 behöver det i det enskilda fallet göras en bedömning om en tillfredsställande nivå kan upprätthållas. Att fågelarten riskerar att försvinna är inte ett krav för att populationen ska anses sakna möjlighet att bibehållas på en tillfredsställande nivå, utan populationerna ska vara långsiktigt stabila. I förordningsmotiven återges exempel på omständigheter som kan tala för att nivån på populationen inte kan anses vara tillfredsställande. Exempel på omständigheter att ta i beaktande är; att den aktuella fågelarten är nationellt rödlistad, finns upptagen på fågeldirektivets bilaga 1 eller att populationen har genomgått en konstaterad kraftig minskning.

Naturföretagets tolkning av Artskyddsförordningen 4 § punkt för punkt:

4§ Det är förbjudet att:

1. - avsiktligt fånga eller döda vilda fåglar,

Naturföretagets tolkning: Förbudet bör endast anses omfatta åtgärder som skogsbruk i de fall fångande eller dödande av fågelindivider kan påverka möjligheten att upprätthålla en tillfredsställande nivå för en fågelarts population. Eftersom verksamheten inte riskerar att döda eller fånga mindre hackspettar anser Naturföretaget att den planerade verksamheten inte strider mot punkt 1. 4 §.

4§ Det är förbjudet att:

2. -avsiktligt förstöra eller skada vilda fåglars bon eller ägg eller bortföra sådana fåglars bon.

Naturföretagets tolkning: Trädet där mindre hackspett häckade 2023 kommer att sparas. Det samma gäller omkring liggande träd. Eftersom verksamheten därmed inte riskerar att skada mindre hackspettens bon eller ägg gör Naturföretaget bedömningen att verksamheten inte strider mot punkt 2. 4 §.

4§ Det är förbjudet att:

3. – samla in vilda fåglars ägg,

Naturföretagets tolkning: I samband med verksamheten kommer inga ägg att samlas in. Verksamheten strider inte mot punkt 3. 4 §.

4§ Det är förbjudet att:

4. avsiktligt störa vilda fåglar, särskilt under deras häcknings- och uppfödningperiod, om inte störningen saknar betydelse för att
 - a) bibehålla populationen av fågelarten på en tillfredsställande nivå, särskilt utifrån ekologiska, vetenskapliga och kulturella behov, eller
 - b) återupprätta populationen till den nivån. Förbudet gäller inte jakt efter fåglar. I fråga om sådan jakt finns bestämmelser med motsvarande.

Naturföretagets tolkning: Regionalt och nationellt bedöms mindre hackspett inte påverkas av exploateringen. På lokal nivå bedöms exploateringen i värsta fall ha en 9–10% negativ påverkan. Vår bedömning är därmed att verksamheten inte strider mot punkt 4. 4 §.

Bedömning av avsiktlig i detta fall:

- Vi bedömer att Skanska AB inte har som mål att påverka mindre hackspett negativt, tvärtom genomförs skyddsåtgärder för att verksamheten ska få så begränsade konsekvenser som möjligt för arten.
- Vi bedömer att Skanska AB har tillgodogjort sig så mycket information som det praktiskt är möjligt för att undersöka dess eventuella påverkan på arten.

Slutsats

Naturföretaget bedömer att det häckande paret mindre hackspett inom planområdet löper risk att påverkas negativt av verksamheten, men exakt hur påtaglig störningen blir är svårt att fastställa. På regionalt och nationellt plan bedöms mindre hackspett inte påverkas av exploateringen. På lokal nivå bedöms påverkan vara begränsad och svår att kvantifiera. Olika alternativ för exploateringen undersöks fortfarande av Skanska AB. Om en cykelväg inte dras i närheten av det träd där mindre hackspett häckade under sommaren 2023 blir påverkan ytterst begränsad eftersom både störning och habitatförstörelse då inte väntas öka. Om en cykelväg däremot dras i närheten av de utpekade boet finns det risk att mindre hackspett påverkas negativt. Däremot är det svårt att kvantifiera den exakta påverkan på förhand. I ett värsta scenario där paret som häckar inom detaljområdet påverkas så negativt att de väljer att inte häcka där i framtiden, har exploateringen en negativ påverkan på mindre hackspett på en lokal nivå. Det är dock viktigt att understryka att exploateringen inte leder till att mindre hackspettarna i detaljområdet dör, utan att reviret antingen upphör helt eller flyttas till en annan plats. Mot bakgrund av detta gör Naturföretaget bedömningen att verksamheten inte strider mot bestämmelserna i 4 § artskyddsförordningen om fridlysning av fåglar.

Källor

Litteratur

Andersson, Å., Berg, C., Eriksson, M.O.G., Grahn, J., Green, M., Nilsson, J., Nilsson, S.G. & Tjernberg, M. (2020). *Rödlista 2020 – expertkommittén för fåglar*. Uppsala: SLU Artdatabanken.

Artdatabanken 2020. Rödlistade arter i Sverige 2020. Artdatabanken, SLU, Uppsala.

Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen 2022. Naturvårdsverkets och Skogsstyrelsens gemensamma tolkning av förändringarna i 4 § artskyddsförordningen om fridlysning av fåglar i samband med skogsbruk.

Naturvårdsverket. 2015. Vägledning om begreppet avsiktligt i 4 § artskyddsförordningen – tillämpning i exemplet vindkraft.

Naturskyddsföreningen, Världsnaturfonden WWF och BirdLife Sverige. 2022. Synpunkter på Skogsstyrelsens och Naturvårdsverkets vägledning om tillämpningen av 4 § artskyddsförordningen om fridlysning av fåglar i samband med skogsbruk.

Databaser

Artdatabanken. Uttag av skyddsklassade arter har gjorts ur databaserna Artportalen (2023-08-25)